

2
15

ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

בהשגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בברלין,
בנימין זאב באכער בבודאפעסט,
מרדכי בראנן בברעסלא,
שלמה באבער בלעטמבערג,
דוד גינסבורג בפערסבורג,
אברהם אליהו הרכבי בפערסבורג,
מרדכי יאסמראוו בפילאדעלפיא,
צדוק כהן בפאריס,
שמואל צבי מרגליות בפירינצי,
דוד סימאנסען בקאפענהאגען.

שנת ט"ו (תר"ס).

Midrasch Sechel-Tob.

BERLIN 1900.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

SECHSEL TOR

Commentar

ersten und zweiten Buch Mosis

Abdi Meiselman von Salomo

Verlag v. J. 183

Kann ersten Male herausgegeben

nach dem besten Handschriften cod. lat. 100 in der Hohenheim
Bibliothek befindet sich eine Anzahl
Einschränkung versehen

von

Salomon Ruder

Berlin

Druck von H. Weyers, Gießerstr.

1831

SECHEL TOB.

Commentar

zum

ersten und zweiten Buch Mosis

von

Rabbi Menachem ben Salomo

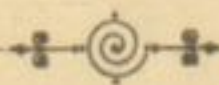
verfasst i. J. 1139.

Zum ersten Male herausgegeben

nach den beiden Handschriften cod. 165 u. 166 in der Bodlejana
kritisch bearbeitet, commentirt und mit einer ausführlichen
Einleitung versehen

von

Salomon Buber.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1900.

2/23

מדרש שכל טוב

על ספר בראשית ושמות

חברו

רבינו מנחם ב"ר שלמה ז"ל

(בשנת ד"א תתצ"ט).

יצא עתה פעם ראשונה לאור עולם

עפ"י שני כתבי יד יחידים בעולם, מאוצר הספרים באקספארד קובץ 165 וקובץ 166 אשר היו מקדם בבית עקר הספרים של הרב הגאון מוהר"ר דוד אפפענהיים ז"ל קובץ 175 וקובץ 176.

ערוך ומסודר

עם ציוני הפרשיות וסימני הכתובים, ומראה מקומות מתנ"ך בגוף הספר, ועם הערות ותקונים לברר וללבן דבריו ועם ציונים על המקורות אשר מהם שאב המחבר, וגם מבוא גדול בראש הספר, המפיץ אור על הספר ועל מחברו.

ממני

שלמה באבער

מלבוב.

ספר בראשית.

ברלין.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

תר"ס.

153378
65201

ש ז ה ב

S 24 V 1449

1

שכל-טוב יתן חן:

(משלי ו"ג מ"ו)

פתח דבר.

ברוך אלהים שהחיני וקימני והניעני לזמן הזה להוציא הספר היקר הזה לאור עולם, הוא מדרש שכל טוב חברו רבנו מנחם ב"ר שלמה ז"ל בשנת ד"א תתצ"ט (1139 למספרם) עם הערות ותקונים ומראה מקומות וציונים כיד ה' הטיבה עלי, והכל תלוי במזל אפילו כתב יד שבאוצרות ספרים. זה שבע מאות וששים שנה מונח הספר הזה, אין דורש ואין מבקש להוציא ממסגר אסיר, עוד בשנת תקפ"ז התעורר הרה"ג החוקר המצוין מהרש"ל ראפאפארט ז"ל בתולדות רבינו חננאל הערה 29 לחמול על כתב יד הזה ולהעלותו מארץ נשיה ולהוציאו לאור. (עיי' מבוא פרק ח' אות כ"ד): כתב יד הזה הוא יחיד בעולם ונתחבר על כל חמשה חומשי תורה (א) אבל לדאבון נפשנו רק חלק ממנו נשאר לפליטה, היינו מן לך מ"ו א' עד אמצע יתרו י"ט (ב): ומונח כעת באוצר הספרים באקספארד במדינת בריטאניה (ביבליאטקהא באדליאנא) בשני קובצים קובץ 165 (רשימת נייבויער) כתוב על קלף מחויק קמ"ח דפים ובכל דף שני עמודים מצד ימין, ושני עמודים מצד שמאל. וכ"י שני (ג) הוא העתקה מן כ"י הראשון והוא קובץ 166 מחויק ר"א דפים ובכל דף שני עמודים אחר מימין ואחר משמאל. והיו מקדם בבית ננוז של הרב הנאון מוהר"ר דוד אפשענהיים ז"ל אשר הי' רב בהרבה קהלות ובסוף בק"ק פראג. הרב הזה אסף ספרים הרבה אין קץ מהם נדפסים ומהם כתבי יד הרבה מאד, והאוצר הזה הוא כעת באקספארד, וב' כ"י האלה נזכרים ברשימה קהלת דוד בין כתבי יד שלו נומר 175 ונומר 176 (ד): והנה בעת אשר בקשתי מאת שרי המלוכה (המיניסטעריום) לשלוח אלי את כתבי יד מהתנחומא הנמצאים באוצר הספרים באקספארד שאלתי או לשלוח לי ביחד גם את המדרש שכל טוב, ויואלו בחדרם ושלחו אלי גם את המדרש שכל טוב קובץ 166 (שהוא העתקה מקובץ 165), אל בית האוצר מהאוניווערזיטעט

(6) באוצר הספרים במינכען בקובץ 181 נמצאים שוורים מהתחלת ס' ויקרא והבאתים בסוף הספר.

(3) כן הוא מכיל בכ"י ראשון על קלף אולם בכ"י שני על נייר שהוא העתקה מכ"י הראשון מתחיל מן לך מ"ו י"ב ויהי השמש לבוא כי הכ"י ממשמשש מאד בהתחלתו ולא העתיק הסעתיק רק מן מ"ו י"ב. גם בקובץ א' על קלף הוא עד אמצע פ' יתרו, אבל בכ"י שני על נייר לא נמצא כל כך, והסיום הוא בפ' בשלח בה' שבת פ' מ"ז, ע"י מה שכתבתי במבוא פרק י".

(ג) במבוא ללקח טוב הערה ל' כתבתי שהכ"י שכל טוב מונח באקספארד בשני חלקים ר"א דפים, הבאתי כמו שהודיעוני, ויש לתקן מונח באקספארד בשתי העתקות וקובץ השני מכיל ר"א דפים.

(ד) במבוא ללקח טוב הערה ל' הבאתי ברשימה קהלת דוד נמצא רשום בין כתבי יד נומר 175 מדרש שכל טוב לר' מנחם ב"ר שלמה עד פ' יתרו ובנומר 176 מפ' וירא עד פ' יתרו על קלף וכן הובא בתולדות ר"ה הערה 29 אולם בעל הרשימה לא רשם בכתב אמת כי נומר 175 אשר הוא העתקה מן נומר 176 הוא רק עד פ' בשלח כמו שהבאתי לעיל הערה א' והנומר 176 הוא ג"כ מפ' לך עד פרשת יתרו. והקובצים איננם מצוינים כהוגן כי מהראוי לרשום על הכ"י הראשון את הנומר 175 ועל כ"י השני שהוא רק העתקה מכ"י הראשון הנכתב על קלף ראוי לרשום נומר 176.

דסה להשתמש בו כרצוני ועשיתי לי העתקה ממנו ע"י מעתיק מומחה כאשר הודעתי במבוא התנחומא סי' י"א וזה ימים לא כבירים קבלתי עפ"י שאלתי גם הקובץ הראשון נומר 165 על קלף והשלמתי לי את החסר בכ"י השני נומר 166.

ההעתקה אשר עשיתי מן הספר היקר הזה היתה מונחת אצלי זה עשרים שנה (ה) ולא הי' לאל ידי לערוך עליה הערות ותקונים ומראה מקומות כי טרוד הייתי בעבודתי בספרים אחרים אשר הוצאתי בחסד אל לאור עולם, ועתה כי זקנתי ושכתי אמרתי עד מתי אוחיל עוד ואם לא עכשיו אימתי, והעמסתי עלי העבודה הכבדה והעצומה, וברוך אל עליון שהצליח חפצי בידי להשלים המלאכה עד תומה ולהעלות הספר על מכבש הדפוס לדובב שפתי ישנים ולהפיץ דברי אחר מקדמונינו בקרב ישרון (ו).

והנה זה משפט מלאכתי אשר הכינותי: (א) הצבתי ציונים לפרשיות ולפסוקים בפנים הספר. (ב) עשיתי מראה מקומות כל הפסוקים שהביא המחבר וציינתי ג"כ בפנים הספר. (ג) נתתי רוח והפסקה בין ענין לענין, בין מאמר למאמר ובין מדרשו עליו, כי בכתב יד היה הכל בערבוביא. (ד) לפעמים תקנתי הנוסחא הישרה והוספתי את החסר בפנים הספר בתוך שני חצאי מרובע (ז). (ה) גם תקנתי מספר רב בהעתקות הכתובים שבכתבי קודש, אשר אינם מובאים כהוגן, ותקנתי ג"כ כנ"ל ואת המלה אשר הובאה ללא נכון הצנתי בשני חצאי עגולה. (ו) גם הכינותי הערות על דברי המחבר ומראה מקומות מהמקורות אשר שאב המחבר. (ז) השויתי המאמרים זה מול זה עם המקורות ובררתי הנוסחא הישרה והנכונה, כי לפניו היה עוד הכל בכתובים, לכן בנוסחאותיו לא חלו בהן ידי מניהים משבשי הספרים. (ח) רשמתי גם המקור מס' לקח טוב אשר שאב ממנו המחבר בהרבה מקומות. (ט) בארתי דברי המחבר במקומות הצריכים באור. (י) גם צרפתי את נוף הספר מהטעויות אשר נפלו בו מטעות המעתיק. גם מבוא הכינותי בראש הספר מכיל י"ב פרקים. וזה משפט המבוא: (א) שם הספר אשר נתן לו מחברו. (ב) שם המחבר ואביו ושמות בניו. (ג) איה היתה ארץ מגוריו. (ד) מי הם רבותיו. (ה) באיזה זמן חי המחבר. (ו) ענין הספר ותכונתו. (ז) שמות הספרים והסופרים המובאים בו. (ח) מי מהחברים הבאים אחריו הזכירוהו. (ט) איזה ספרים חבר עוד. (י) תכונת כתב יד הזה. (יא) תכונת ספרו אבן בוחן הנמצא בכ"י. (יב) אם היה מריץ שאלות או תשובות לגדולי ישראל.

את כל זה הקדמתי במבוא בראש הספר, ואקוה כי הקוראים היקרים יקבלו גם המנחה הזאת באהבה וברצון ויברכוני בעד המטמון היקר הזה, כי ברכה בו, ושכל טוב יתן חן!

(ס) ע"י במבוא ללקח בהערה ל'.
(ו) פה לא אוכל התאפק מלתת חודה מקירות לבי אל ראשי חברת מקיצי נרדמים, וביחוד אל ידידי הרב החוקר המצוין מוהר"ר אברהם ד"ר ברלינר אשר הואילו בסובם להוציא לאור המטמון היקר הזה מלבד מה אשר כבר קבלו ממני לדפוס את הספר מעין גנים על איוב מהשר ר' שמואל ב"ר נסים מסנות ז"ל (בשנת תרמ"ט) ואת מדרש זוטא על שח"ש רות איכה וקהלת (בשנת תרנ"ה), כלם ברוכים יהיו מעם ה' אלהי ישראל על הטוב והחסד אשר עשו עם החיים והמתים.

(ז) באיזה מקומות קשה היה עלי לתקן ולברר הנוסחא הישרה באשר לא היה לפני כתב יד שני (כי יחיד הוא בעולם) להשוות המאמרים זו מול זו.

לבוב, ערב ראש השנה תרי"ס.

שלמה ב"ר ישעי' אברהם הלוי באבער.